

УДК81'282

Василь Німчук

м. Київ

**«КОДИФІКУВАТИ»
НОВІ ЛІТЕРАТУРНІ МОВИ? ЗБЕРЕГТИ
Й ЗАХИСТИТИ УКРАЇНСЬКІ ГОВОРИ!**

У статті йдеться про спроби створення окремих літературних мов на базі діалектів, які в філології визнаються українськими, в Україні та поза її межами. Любов до рідних говорів дехто намагається використати в політичних цілях. Як альтернативу творенню нових писемних мов автор пропонує створити міжнародне освіто-наукове Товариство шанувальників і захисників українських діалектів.

Ключові слова: русинство, русинська мова, українські діалекти, літературна мова, мовна норма.

Уже давно доведено, що хоронім *Русь* (*Русьская земля*) первісно позначав територію Середньої Наддніпрянщини, що переконливо засвідчують писемні тексти XI—XII ст., зокрема літописи [50]. Слово *русь* було також збіркою назвою населення цього терену (пор. і в сучасному закарпатському діалекті: *мад'аре* «угорці», *Мад'аре* «Угорщина», *чехы* «чехи», *Чехы* «Чехія» тощо). На позначення одного мешканця регіону вживано дериват із суф. *-инь* — *русинь*.

Варто згадати, що в юридичній пам'ятці *Руська Правда* XI—XII ст. чітко розрізнено етноніми *русинь* «мешканець давньої Середньої Наддніпрянщини» та *словенинь* «мешканець давньої Новгородської землі» [30: 27].

Східнослов'янське населення, що проживає споконвіку на території басейнів річок, які впадають у Тису, здавна, за писемними свідченнями, ідентифікувало себе як частина народу по той бік Карпат, звідки й узяло етнічну назву *русин*. А мешканці протилежного боку Карпат вважали себе частиною етносу, який мешкає далі на схід.

© В.В. НІМЧУК, 2013

Давній етнонім *русин* (відповідно *руска* стосовно особи жіночої статі) підтримувався в Підкарпатті традицією, інтелігенцією й освітою. Утвердженню його сприяв прихід сюди в кінці XIV ст. подільського князя Федора Корятовича (Коріатовича) зі своїми дружинниками. Ф. Корятович заснував Мукачівський монастир, що відіграв важливу роль в історії культури краю.

З давніх-давен у Підкарпатті вживано похідний від етноніма *русь* прикметник *рус'кый* (*рус'кий*) — *рус'кый* йазык, *рус'ка* віра, *рус'ка* цир'кдѣ тощо, прислівник — говорити *пô рус'кы* (*пô рус'ки*), розуміти *пô руск'кы* (*пô рус'ки*).

На позначення росіян у Підкарпатті в давнину найчастіше вживано етнонім *маскаль*, що як прізвисько фіксується із XVIII ст. [64: 368]. Пор. в XIX ст. *маскаль* «великорос» [62: 180], *маскаль* «росіянин» [7: 322]. Зрідка представника цього народу тут іменовано лексемою *росіян* [Там само: 340].

У добу входження Закарпаття до складу Чехословаччини (1919 — 1939) у мову тутешніх українців із чеської входить форма *рус* (чеськ. *Rus*) «росіянин», яка функціонує до сьогодні.

Для уникнення непорозумінь чеські власті вживали іменник *Rus* на позначення представника російського народу й використовували прикметник *ruský* зі семантикою «російський». Підкарпатських українців вони називали їхнім автоетнонімом *Rusin* (*русин*), але як ад'єктив до нього застосовували дериват *rusinsky*, котрого не було в практиці місцевого населення. Пор. *rusinsky jazyk*, *rusinština*, *Rusin[-nka]=Malorus* [81: 1352].

Після приєднання Закарпатської України до СРСР у краї навколо етноніма *русин* і прикметника *рус'кый* (*рус'кий*) склалася ситуація, яка нагадує ту, що була на Наддніпрянщині у складі Російської імперії.

Оскільки старий топонім *Русь* та відетнонімний прикметник *русский* використовує державна нація, для власної ідентифікації замість звичного етноніма люди шукають інші слова. У Закарпатті починають широко вживати для самоідентифікації займенник *наш*, прислівник *по нашôму*, російське запозичення *месный* (*місний*) «місцевий» та знебарвлене, територіальне позначення *закарпатиц'*. Прикметник *рус'кый* (*рус'кий*) почав виступати і як ад'єктив зі значенням «російський» під впливом російської мови. Етнонім *русин* відійшов у пасивний словник, проте, особливо в старшого покоління, він ще живий.

У середині XIX ст. була спроба закріпити етнонім *русин* на Наддніпрянщині. Похідний від нього прикметник зафіксовано в формі *русинський*. У статті М. Левченка «Заметка о русинской терминологии», надрукованій 1861 р. в ж. «Основа», читаємо: «В настоящее время, надо думать вследствие освобождения крестьян, — у *Русинов*, равно как и у Великороссов, стремление к образованию становится искренним... В заключение представляю вниманию читателей небольшой *русинский* терминологический словарь в виде опыта. Руководством при его со-

ставленим служили мне словари чешский и польський, а также наш Украинский язык» [35: 183, 185]. Невідомо, чи прикметник *русинський* створив сам М. Левченко (або хтось інший із кола співробітників «Основи») за зразком *грузин* — *грузинський*, чи його запозичено з якогось західнослов'янського джерела (наприклад, польського або чеського). На Наддніпрянщині прикметник *русинський* не прищепився. І в Галичині його не вживали, а використовували історично-традиційний ад'єктив до *русин* — *руський*. У славнозвісному словнику Є. Желехівського та С. Недільського вокабули *русинський* немає. Етнонім *руснак*, *русняк* в ньому подано в статті *Русин (Руснак, -няк)*, т. Ruthene, Klein-, Südrusse, т.; -ка, f.» [26: 844]. Не введено прикметника *русинський* і в словник української мови за ред. Б. Грінченка.

Прикметник *русинський* до *русин* «стара назва українського населення Буковини, Галичини та Закарпатської України» часом використовувано в новій українській історіографії [57 VIII: 911].

Старі закарпатські лексикографічні джерела не містять утворення *русинський*, пор.: *русин* «rutén, ruszin», *руска* «rutén nő», *руснакъ* «rutén férfi», *руснацькый* «rutén, ruszin», *руський* «rutén» [62: 353], *ruszin русин*, *руснак*; (nő) *русначка*, *русинка*, adj. *руський*, *руснацький*. Але пор.: *Ruszińsko* Подкарпатска Русь [7: 385].

У мовленні автохтонних мешканців Закарпаття ми часто чули етнонім *русин* і похідний давній прикметник *рус'кый* (-кий) «місцевий український», але рідко довелося чути слово *русин'с'кый* (-ий) у новий час. Гадаємо, що представники політичного русинства запозичили його із чеської (див. вище) або словацької мов (пор. *Rusín* «nazov Ukrajinca bývajúceho za bývalej ČsR na Podkarpatskej Rusi... *rusínsky* prid. i prisl.: *r-e nářečie, hovorit' (po) r.* [80: 894]; *Rusín* (regionálny názov Ukrajinca) русин; *rusínsky prid.* (nářečia západnej Ukrajiny) *русинський* [69: 461]).

Варто зазначити, що прикметникового утворення *русинський* не зафіксовано в матеріалах «Карпатского диалектологического атласа», зібраних у 1963 р. [5: 250–251].

До цього необхідно додати, що в українських діалектах Карпат на позначення місцевого українського населення відомий також етнонім *руснак* (*русняк*). Він зафіксований у різних регіонах, але особливо виділяється його ареал у басейні річок Черемош і Прут [Там само: мапа № 210].

Напевне, це, не алетнонім, тобто назва, утворена сусідніми народами, а автоетнонім, бо він наявний у кількох слов'янських мовах різних груп: чеськ. *rusňácký*, příd. k Rusňák [-ňáčka]... = podkarpatský a východohaličský Malorus [82: 1352], словацьк. *Rusniak* ... rejon. Prezývka Ukrajinca [80: 894], польськ. *Rusnak*... Rusak... Nuż Podolan, Lwowian i innych *Rusnaków* było dosyć... [75: 775], словенськ. *Rusnjak* »Ukrajinec» [73: 342], серб. *Рушњак*. Русин [58: 839], Пор.: болгар. *руснак* «човек от основного население на Русия, русин» [1: 353]. Пор. також: *Rusňák*, *rusnák*... slc. = Malorusin w Uhřích a Haliči [74: 960]. Відповідний політичний

напрямок робить наш давній етнонім *русин* одіозним, а його важливо зберегти хоча б на означення підкарпатських українців.

У джерелах «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.» етнонім *русинь* засвідчено в двох документах, *руска* — в одному, дериват-прикметник — *рускии* (*руський* тощо) 166 разів. Натомість етноніма *руснакь*, *русначка*, ад'єктива *руснацький* не зафіксовано жодного разу.

Прізвище (протопрізвище) *Русин* на Закарпатті засвідчене з XV ст., *Руснакь* — із XVI ст. На території Польщі антропонім *Rusnak* згадується також у документах із XVI ст. В українських пам'ятках із Закарпаття етнонім *руснак* фіксується з середини XVI ст.: Дѣля сихъ чотырохъ дѣлъ ходять люде до церкве, которые суть угре, хоть волохы, хоть *руснаци*, хоть сербове, хоть грекове, хоть нѣмцѣ, хоть ляхове... [68: 166].

Знаний поет кінця XVII — поч. XVIII ст. Климентій Зіновійв, що, мабуть, походив із Правобережжя, але побував у багатьох місцях і Лівобережної України, згадує етнонім *руснак* у контексті інших найменувань українців: «W невѣрной єднои пє(р)сонѣ мє(ж)ду мужє(мь) и жєноу: то є(ст) [наприкла(д)] кгды быває(т) часо(м) мужь ляхъ а жєна бл̄гоч(с)тиваа; або жєна нєбл̄гоч(с)тиваа а му(ж) бл̄гоч(с)тивы(и), а хоча(и) и обоє бл̄гоч(с)тивыє да не є(д)ныхъ люде(и): сырѣчь му(ж) будє(т) моска(л) або литвинь або бо(и)ко або цыга(н), или тє(ж) з(ь) жыда перєхры(ст), или за(с) жона такови(х) люде(и), а ш(н) правдивы(и) *руснакь* козакь украинець породы малоро(с)си(и)ско(и)» [31: 116].

У XVI–XVII ст. антропоніми *Rusak* «Rusin», *Rusnak* «Rusin» зафіксовані в польських джерелах [77: 431].

Г. Геровський, який історії та географії етноніма *руснак* присвятив розлогу розвідку, дійшов дещо суперечливих висновків. З одного боку, автор твердить, що «південнокарпатська назва *руснак* виникла близько мовної межі, де ці говори перебували в недалекому сусідстві із західнослов'янською (польською, словацькою) мовною областю в тих же Карпатських горах у місцях, де відбувалося спілкування між населеними місцевостями і торговими шляхами, які вели з однієї гірської території в іншу долинами рік і через перевали. Сталося це після того, як у західнослов'янських мовах у словах на *-ан-ин*, *-ян-ин* та на *-ин* відпало закінчення (!) *-ин* (Slovan, Polan) і настала заміна закінчення *-ан*, яке залишилося, суфіксом *-ак* (Slovák, Polak), що поширилося і на західні південнокарпатські говори (*шаришан* — *шаришак*...)» [72: 442]. З іншого боку, Г. Геровський пише: «Слово *руснак* появилось в такому вигляді в західнослов'янських устах за зразком західнослов'янських назв *словак*, *поляк* як їх відповідник — замість давньоруської назви *русин*, яка втратила в західнослов'янських устах спершу *-ин* за тим же західнослов'янським способом (Rus), а потім прийняла суфікс *-ак*. Із території західних південнокарпатських говорів назва *руснак* розповсюдилася на весь південнокарпатський регіон, уживаючись у східних говорах із успадкованою від давньої Русі назвою *русин*, яка в однині при множині *русь* засвідчена південнокарпатськими

пам'ятками XVI і XVII століть (Нягівські повчання, Михайло Росвигівський)» [Там само].

Як зазначено вище, географія етноніма *руснак* на території українських південно-західних діалектів не виключає того, що він виник в українському середовищі. Деривати *подоляк*=*подолянин* «мешканець Поділля» [26: 677], *мараморышчак* «мешканець колишнього комітату Мараморош (східне Закарпаття)» (с. Довге, Іршавського району) можуть бути свідченням на користь незапозиченості етноніма *руснак*. Про те, що етноніми на *-ак* не є винятково західнослов'янськими, показує назва *србляк* «серб» у сербській мові [29: 729; пор. і 78: 315], *бошняк* «боснієць» у сербській та хорватській мовах. До того ж у версії Г. Геровського не знайшов пояснення елемент *-н-* у дериваті *руснак*. Зіставлення Г. Геровського цього слова із лексемою *потурнак* мало чого дає, бо походження *н* у ній ще не пояснено, а припущення про вплив на його утворення етноніма *бошняк* також дискусійне [1: 353], адже в останньому *н* наявний в основі (*Босна* «Боснія»). На думку знаного антропономаста П. Чучки, в основі етноніма *руснак* лежить прикметник *русьнъ* «русий (русявий)» [64: 495]. Існування такого прикметника дуже ймовірно: пор. старослов. *златъ* і *златьнъ* «золотий» [79: 675]. Напевне, в цьому утворенні виявляється народне зближення етимологічно непрозорої назви *рус* із ад'єктивом *рус-ий*.

Видатний закарпатський етнограф Ю. Жаткович у кінці XIX ст. писав: «Называют мадьяре русинов и «русняками», но се название совсем во так оскорбительном значении употребляется, як на волохи «мовц» или же сербы «рац» и за ото просвіщенни люде не употребляют оно» [25: 63]. Вживання етноніма *руснак* із негативною конотацією нині ми не спостерігали, але назву кваліфікують як пейоративну в словацькій мові [80: 894]¹.

Представники сучасного політичного русинізму етнонім *руснак* та ад'єктив *руснацький* у своїх «кодифікаційних» працях не використовують.

Заслуговує на увагу твердження Г. Геровського про те, що форми множини *Rusini*, *Litwini* є польським новотвором в імен на *-in*, у значенні множини котрих вживалися збірні форми жіночого роду, що перестали позначати людей, а стали хоронімами (назвами територій) (*литвин* — *литва* — *Литва*, *русин* — *русь* — *Русь*); давня форма множини була замінена новою формою множини з основою однини (*Litwin* — *Litwini*, *Rusin* — *Rusini*). З польської мови форму *Rusini* запозичили інші слов'янські мови [72: 442]. Однак не можна заперечити активної участі українців і білорусів у виробленні нової форми множини від *русин*: *русин* — *русини* замість *русин* (одн.) — *русь* (мн.). Видатний російський лінгвіст В.В. Виноградов, виділивши іменники на *-ин*, у яких основа множини позбавлена цього суфікса одиничності: *гражданин* — *гражда-*

¹ Значний, але тенденційно висвітлений, матеріал про етноніми *русин*, *руснак* тощо зібрано в книжці Ю. Колесара [32].

не, англичанин — англичане, болгарин — болгары, звернув увагу на те, що в деяких словах, переважно з односкладовим коренем: *грузин, русин*, пор. *осетин* і т. ін., суфікс *-ин* залишається й у формах множини (пор. *воин — воины*; пор. також від *селянин — селянины*, а не *селяне*). Окремо: *хозяин — хозяйева*, пор. застар. *татарва*; пор. *листва*) [13: 153]. Пор. укр. *воїн — воїни, хазяїн — хазяїни* (і *хазяї*)

Абсолютна більшість діячів культури та науки Закарпаття (як і всього карпатського регіону), незалежно від політичної та ідеологічної орієнтації, поглядів на літературно-писемну мову, народне мовлення тутешнього люду вважала українським (у старій термінології — малоруським). Навіть І. Гарайда, що, взявши за основу закарпатські українські говірки, написав «Граматику руського языка» й видав її в Ужгороді (Унгварь) 1941 р. в час гортіївської окупації Карпатської України, коли було заплановане моделювання із місцевого населення окремого відрубного народу, напевне, в душі був переконаний, що мова закарпатців («подкарпатських русиновъ») — це діалект української. Наприклад, у параграфі про чергування голосних І. Гарайда писав: «б. Перезвуки въ руськомъ языцѣ. Ихъ есть два: I. Перезвукъ «о» въ у. *й, і(ы)*. II. Перезвукъ «е» двоякий: а) въ *ѣ* и б) въ *ю, йй*, тоже въ *ѣ*. I. Е въ нашомъ языцѣ (*якъ и вообщє в малоруськомъ языцѣ*) (підкреслення наше — В. Н.) перезвучуєся въ *ѣ (і)*... Прим. ...осѣнь = о-се-ни и т. д.» [18: 18, 59].

Не заперечували належності підкарпатських говорів до «малоруського нарiччя» й ідеологи москвофiльства [71: 461].

Як відомо, в Закарпатті та Лемківщині є групи людей, що різко заперечують свою належність до українського народу й вважають себе представниками відрубної «русинської» нації. За переписом населення України 2001 р., русинами себе в нашій державі ідентифікують 10063 особи, майже 60% яких мешкають у містах Закарпатської обл. (на жаль, ми не знайшли відомостей, у яких саме містах русинів найбільше).

Представники русинства вже понад двадцять років говорять про кодифікацію своєї мови в Закарпатті, напевне, не відаючи, що кодифікацію певної мови здійснюють фахівці-лінгвісти, а затверджувати мовний кодекс мають авторитетні культурно-наукові або державні установи.

Намагання творити на основі діалекту певної мови нову писемно-літературну спостерігається нині в різних лінгвоареалах світу. З цього погляду в Європі, напевне, посідає чи не перше місце ареал української мови.

У силу різних причин, насамперед — суспільно-політичних, в історії української мови спостерігається кілька спроб створити на основі її говірок окремі писемно-літературні мови. Важливим чинником, що спонукає до творення літературної мови на ґрунті діалекту, зокрема українців, є труднощі з засвоєнням національної літературної мови в умовах життя в державі, де офіційною є інша мова.

Живучи дуже далеко поза українським етнічним масивом, поліфункціональну літературну мову створили на основі власного діалекту русини в колишній Югославії (нині частини їх живуть у двох державах — у Сербії

та Хорватії). Норму створено на основі праці знаного письменника, теолога й діяча української Церкви Г. Костельника (1886–1948) «Граматики бачвансько-рускей бешеди», надрукованої 1923 року [33: 207–312; 4: 588–589]. Сам Г. Костельник не проектував окремої літературної мови. У «Першому слові» автор підкреслив: «По моей думи тота грамика мушела буц так написана, же би отверала драгу до кнїжкового рускоукраїнського языка, як тіж до сербского чи то горваткого языка...» [33: 209].

Граматики для шкіл на основі місцевих закарпатських говорів укладав на початку ХХ ст. А. Волошин — у майбутньому Президент Карпатської України. Однак він і тоді підкреслював належність закарпатців до українського народу й не проектував якоїсь відрубної літературної мови. Перша його грамика, скомпонована угорською мовою, названа малоруською (kisorosz) [82]. В інших підручниках автор описувану мову називає «карпаторусский языкъ» [14–16].

Українську орієнтацію мали й підручники для шкіл, що їх укладав знаний лінгвіст-діалектолог І. Панькевич [42]. Зрештою у Закарпатті прийнято як писемно-літературну мову українську. У Конституції Карпатської України 1939 р. окремим пунктом відзначено, що державною мовою краю є українська.

Ще на початку ХХ ст. (1907 р.) філолог і історик Гіадор Стрипський (псевдонім — Біленький) висунув ідею створення окремої писемно-літературної мови для підкарпатських українців-русинів, відмінну від норми, прийнятої у Галичині та Наддїпрянщині. Він писав, що коли в Галичині почали вводити в літературу живу мову («Русалка Дністровая»), в Закарпатті москвофіли стали впроваджувати «зовсѣмъ чужій московській языкъ. Самъ же розвой нашого давно вже хоснованого языка спинився зовсѣмъ. Та хотя вконци и померъ у насъ сесь московській языкъ, всетаки полишивъ своѣ слѣды; головно в томъ, што украинщину зробивъ у насъ цѣлковито ненавистною и розорвалъ едность меже нами и Закарпатськими Русинами» [6: 14]. При цьому він радив «задержати усѣ свойства малоруського языка, котрі спольні так у нашой бесѣдѣ, якъ у Закарпатських Русиновъ...» [Там само: 15].

Як відомо, в говорах Підкарпаття етимологічний **о** рефлексується як **у**, **ў** та **і**. Г. Стрипський жодному говорі не надав перевагу і пропонував «задержати коренный звукъ «о» для золляня трех нарічій, на пр.: **отъ** Бога, **червеный конь**, **только на томъ дѣлѣ...**, **добрыхъ творовъ**, на Угорської Русі» [Там само]. Г. Стрипський, що на початку ХХ ст. писав мовою, дуже близькою до української літературної мови свого часу, підкреслив: «Мы не маеме претензіи писати ни історію письменности, а ни граматики руського языка; бо само собою розумієся, такі дѣла виробляються помалы, довгими працями та съ участю сполученыхъ силъ» [Там само: 16].

Ідея творення окремої «русинської» слов'янської писемної мови в 20–30 рр. ХХ ст. на Підкарпатті у складі Чехословаччини ледве животіла. Її реанімовано під час окупації Карпатської України гортіївською

Угорщиною (1939–1944), коли в краї заборонено українство. Новостворене Подкарпатское общество наук мало «служити вытвореню самостойной народной свѣдомости русиновъ, ихъ національной самоцѣльности и ихъ родного языка...» [28: 152]. Г. Стрипський у зазначеному Обществі був членом «руської языкової и літературної секції» [Там само: 153]. Як зазначалося вище, секретар Общества філолог Іван Гарайда скомпонував «Грамматику руського языка» [18]. І. Гарайда усвідомлював, що місцеві говірки — українські — «въ нашомъ языцѣ (якъ и вообще в малоруськомъ языцѣ)» [Там само: 19], але щоб надати новому «руському языку» на письмі вигляду, відмінного від українського, «де только возможно было, старались мы придержоватися етимологіѣ, головно в корняхъ, а только въ оконченіяхъ перейти на фонетику» [Там само: 7]. Словника новостворюваної мови не було укладено, і сам І. Гарайда, і місцеві письменники в «етимологічному одязі» широко використовували слова української літературної мови, і коли писемні тексти, опубліковані під час окупації 1939–1944 рр., переписати фонетичним правописом, то вони звучатимуть як звичайні українські літературні (зрозуміло, з певними відхиленнями).

Українська літературна мова, впроваджена в шкільництво та інші галузі життя краю після приєднання в 1945 р. Закарпатської України до Української РСР у складі СРСР, не була тут ні зовсім новою, ні чужою завдяки підручникам А. Волошина, І. Панькевича та ін., через культивування її в Карпатській Україні 1938–1939 рр. українськість місцевих говірок. Історики не відзначають жодного публічного спротиву проти української літературної мови в Закарпатті після введення її у шкільництво, державні установи тощо в 1945 р. У часи СРСР ніхто в Закарпатті не виступав із ідеями русинства, натомість за «український буржуазний націоналізм» немало закарпатців зазнали переслідування, зокрема терпів на роботі О. Мишанич, а відомий дисидент Ю. Бадзьо мучився в Гулагу й на засланні. До речі, не чути було голосів проти української літературної мови і про утиски русинства на Пряшівщині, однак за «український буржуазний націоналізм» тут репресовано відомих філологів М. Мушинку та Ю. Бачу.

Лише в час так званої перебудови офіційно дали про себе знати адепти русинізму, зареєструвавши 20.02.1990 р. у виконкомі Закарпатської обласної Ради народних депутатів «Статут обласного культурно-освітнього Товариства карпатських русинів», де сказано і про «право на рідну мову для всього населення Закарпаття». Зазначене Товариство займається не стільки культурно-освітньою працею, скільки політикою [51; 52]. Лише в 1999 р. вийшла у світ граматики, яка претендує на нормативну для «підкарпатських русинів» — «Материнський язык. Писемниця русинського языка», «розроблена языкознательськов секцієв общества им. А. Духновича в составі М. Алмашій, І. Керча, В. Молнар, С. Попович перебігом 1994–1997 гг. Основну часть работы уповнили І. Керча и С. Попович» [38: 2]. М. Алмашій та В. Молнар закінчили відділення російської філології Ужгородського університету, І. Керча — фізичний факультет цього навчального закладу [47: 95, 211, 256].

Із великої когорти автохтонних закарпатців-лінгвістів — кандидатів і докторів філологічних наук — до творення «русинського языка» ніхто не долучився, бо вважають свої рідні говірки українськими. Один із головних ідеологів сучасного русинства історик І. Поп і пише, що «предложенный... вариант русинского литературного языка имеет пуританско-архаический [!] характер, функционирование к-рого на практике невозможно. Некоторыми русинистами назван новым «язычием» наоборот» [47: 211]. Різко негативно оцінив її закарпатський письменник І. Петровцій. Критикував «Материнський язык» один із авторів «Правил русинського правопису» на Пряшівщині Ю. Панько [44]. Між іншим, обраний за основу писемно-літературної мови південномарамороський у-кальний закарпатський говір (*кунь* «кінь») не є в Закарпатті найпоширенішим. Більшість закарпатців спілкуються *ў*-кальним говором, поширеним (*кўн'*), зокрема, в містах Мукачеве, Свалява, Міжгір'я, Іршава, Виноградове, Берегове. До *ў*-кальних говорів належить і північномарамороський, близький до південномарамороського у-кального. І. Панькевич, досліджуючи історію закарпатських говорів, виявив, що в давнину в деяких селах Волівеччини, Міжгірщини й Березнянщини, де нині наявне *і*-кання, раніше було поширене *ў*-кання [43: 84, 89-90]. На Закарпаття, можливо, *ў*-кання принесли переселенці з Поділля, що приїхали разом із дружинниками князя Ф. Корятовича в кінці XIV ст., і воно витіснило у-кання. В *ў*-кальних говорах донині є сліди його — *руный* «рівний», *батўг* «батіг», *годўл'а* «годівля; материне молоко» та ін., гіперизми — *кўз'н'а* «кузня» тощо. Характерно, що палкі «русини» І. Петровцій, І. Попович, Ю. Чорі, всупереч нормі «Материнського языка», любляють своє рідне *ў*-кання. Для фахового аналізу вад «Материнського языка» можна написати цілу монографію.

Не ліпша й «Грамматика русинського языка для русинів України, центральної Європи и Америки» (на обкладинці додано: «з Євангелієм од Матфея») протоієрея Д. Сидора [56]. В анотації до книжки про автора, між іншим, сказано, що він — «...богослов, журналіст, славіст, церковний історик... Член-кореспондент Міжнародної Кирило-Мефодієвської Академії Славянської Освіты». «Грамматика» Д. Сидора посторінково перекладена англійською мовою, при чому англійський текст вміщено перед «русинським»!

Передмова до книжки містить багато некоректних, помилкових тверджень, що суперечать фаховим дослідженням лінгвістів та істориків. Наприклад, Д. Сидор пише: «Так в русинів унікальна ономастика: широко розпространені фамілії (прізвища) — десятками тисяч: Русин, Руснак, Русинко, Русанюк, Русинович, Русначка, Руска, Русинівський, и т. д. Йсе просто унікальное неповторное фамільное лінгвістичное русинськое етночудо из чудес, якому не є руных... Всенародный національний гімн «Подкарпатські русини, оставте глибокій сон», текст котрого и до днеска є офіційним **нескасованим** гімном

подкарпатських русинів, офіційним гімном (!) Подкарпатської Русі, який офіційно ісповнявся із 1918 до 1946 рока ведно із гімнами чехів и словаків...» [Там само: 27].

Прізвища-етноніми або похідні від них типу *Русин*, *Руснак* тощо не є специфічно «русинськими». Аналогічні прізвища, які виникали в інонаціональному або іншодіалектному середовищі, поширені в різних народів. Наприклад, не було сенсу називати людину *Русином* там, де всі люди іменували себе *русинами*. Так особу могли називати там, де населення іменувало себе, наприклад, *руснаками*. Пор. прізвище *Čech*, навіть *Slovak*, у Словаччині, *Маляр*, *Угрин*, *Поляк*, *Лях* в Україні, *Orosz* (стара назва українців), *Ruszin* тощо в Угорщині.

Уже на прорадянському Першому (й останньому — В. Н.) з'їзді народних комітетів Закарпатської України, що відбувся в Мукачевому 26 листопада 1944 р., гімн «Подкарпатські русини...» не звучав. Між іншим, старше покоління закарпатців і нині каже *гим(н)*, молодше покоління — *гімн*, але ми ніколи ніде не чули вимови з початковим *г!*

Д. Сидор підкреслює в самому кінці передмови: «Якраз и для облегчення знання літературного русинського языка и складена йся «Грамматика...», яка враховала всі можливі досягнення пережых граматик, особливо «Грамматикы» І. Гарайды 1943 рока» [Там само] (Хіба, крім видання 1941 р. цієї праці, було й 1943 р.?)). Та це лиш декларація, бо мова о. Д. Сидора пересичена словами, взятими з російської мови. У ній трапляються форми не властиві типовим (середньо)закарпатським говіркам. Наприклад, будучи учнем Білецької горожанської школи на Іршавщині в 1943–44 рр., ми вивчали «Грамматикy» І. Гарайди, але вимовляли не *Європа*, а *Европа*, не *Євангеліє*, а *Евангеліе*, не *Матфей*, а *Матфтей*, не *Іван*, а *Иван*, не *літургія*, а *литургія* (пор. *физика*, *арифметика* [18: 12]). Правопис о. Сидора — один із найскладніших і найсуперечливіших із усіх заявлених «русинських» орфографій. Для аналізу праці Д. Сидора потрібен окремий том.

З ініціативи канадського професора-історика, одного з головних ідеологів русинства Павла Роберта Магочі в листопаді 1992 р. було організовано й проведено на території Словаччини семінар «Перший русинський мовний конгрес», на якому він (Магочі) запропонував стандартизувати принаймні три «русинські» мови — «підкарпатську», «пряшівську» і «лемківську», як це зробили вже русини тодішньої Югославії [40]. На запрошення П.Р. Магочі на семінарі виступив працівник Фрайбурзького університету в Швейцарії Вернер Керіджі з доповіддю «П'ять варіантів літературної мови етнічної групи романшів у Швейцарії». На семінарі для «карпатських русинів» було обрано як зразок саме модель романшів, ніби «яка уможливорює розвиток чотирьох русинських норм, основаних на діалектах тих країн, де русини живуть, — України, Польщі, Словаччини та Югославії» [76: 32] (тодішньої). Але «модель романшів» — ретороманців — вибрано механічно,

адже в історії українського населення Карпат та його діалектів не виявлено жодних прямих аналогів до історичної долі ретороманців і їхніх мов. Частина лінгвістів говорять про одну ретороманську мову, частина — про групу ретороманських мов [9; 10]. На зазначеному конгресі заплановано у майбутньому створити п'яту писемну норму (койне), спільну для всього регіону, яка має ґрунтуватися на живому матеріалі з кожної країни, населеної русинами [76: 32; 40: 18]. Механізму творення такої «загальнорусинської літературної мови» не описано. Якщо таку мову робити на спільних елементах у карпатських говорах, то вийде ідіом, що має типові українські риси, і він буде зайвим, бо загальноукраїнська літературна мова задовольняє потреби всіх українців, зокрема й карпатських.

Тим часом у Пряшові вийшли «Правила русинського правопису», які «приправив колектів Інституту русинського языка і культури, при Русинській оброді» (словацьк. *obroda* «відродження»). Автори його — к.ф.н. В. Ябур та Ю. Панько [49: 2]. Між іншим, «Правила» структуровано за зразком «Українського правопису»: в книжці, крім орфографії та пунктуації, подано й граматику — «Формотворіня» й «Основи синтаксиса». У Братиславі 27 січня 1995 р. урочисто проголошено «кодифікацію «русинського языка на Словеньску». У «Декларації зо святочного виголошіня кодифікації русинського языка на Словеньску», між іншим, зазначено, що її («Декларацію») виголошено «перед представителями Народной рады Словеньской республіки, влады Словеньской республіки» [21: X] (курсив наш — *В.Н.*) Отже, при кодифікації русинської мови була присутня й державна політика. На рівень літературної мови піднесено південнолемківський діалект, якому притаманна одна з найпитоміших ознак української мови — перехід етимологічного *о в і* в новозакритому складі (*столь > сміл*). Фактично з'явився певний варіант української літературної мови, який неправомірно названо *русинським*, бо він не має широкої бази навіть у Підкарпатті (в географічному розумінні цієї назви). Та й у Словаччині майже половина східнослов'янського населення вважає себе частиною української нації.

Характерно, що нормалізаторами і цього «русинського языка» виступають особи, що за фаховою освітою є русистами: Ю. Панько вивчав російську та українську філологію у Вищій педагогічній школі в Пряшові [34: 258], а В. Ябур закінчив Вищу школу російської мови та літератури в Празі [37: 932].

Вони, як і майже всі творці «русинських граматик», сучасної української літературної мови, загальної історії української мови та історії писемної норми, української діалектології фахово не вивчали, і, мабуть, глибоких наукових знань з україністики не мають, через те, напевне, й узялися за творення окремих «русинських» мов.

Низка філологів Пряшівщини, серед них — знані фахівці, виступила проти створення окремої мови для цього краю і за збереження тут загальноукраїнської літературної мови [2; 17; 65; 67].

Дослідник українських говорів у Польщі М. Лесів звернув окрему увагу на «велику прив'язаність і любов до лемківського діалекту» представників відповідної частини українського народу [35: 43]. Переселені лемки в Україні вважають себе українцями. У середовищі носіїв лемківського діалекту, які залишилися в Польщі після етнічної трагедії примусового виселення їх із рідних теренів, також з'явилися прихильники творення окремої писемно-літературної мови. У 1999 р. вийшла в світ «Gramatyka języka łemkowskiego» — «Граматыка лемківського языка» [70]. Скомпонували її лемкиня-русистка Мирослава Хом'як, що «вивчала російську філологію і протягом майже 40 років викладала російську мову в середній школі» [37: 788–789], та поляк-русист Г. Фонтанський [37: 783–784]. Перед цим М. Хом'як скомпонувала дві пробні лемківські граматики [23: 20].

Русинство знайшло підтримку в офіційних колах Угорщини. Хоч у цій країні є тільки одне «русинське» (лемківське) село, в Ніредьгазській вищій школі відкрито кафедру української і русинської філології. Щоправда, тут не було спроби створення нової граматики, але завідувач кафедри (нині покійний) проф. Іштван Удварі був активним пропагандистом «русинської мови». Заслугою І. Удварі є те, що він видав або перевидав низку важливих пам'яток української мови, написаних на Закарпатті [41].

Незважаючи на те, що норм єдиної «русинської» літературної мови так і не скомпоновано, в Польщі у серії «Najnowsze dzieje języków słowiańskich» вийшла книжка під назвою «Русинський язык» за редакцією П.Р. Магочі [53]. Тут описано аж п'ять «русинських» норм за територіями: «Пудкарпаська Русь», «Пряшівська Русь», «Лемковина», «Войводина», навіть «Малярсько» (тобто «Угорщина»), де збереглася фактично одна лемківська говірка (с. Комлошка) [Там само: 263]. Отже, в заголовку збірника названо не реальну, а якусь віртуальну писемно-літературну мову.

У кінці 80-х рр. ХХ ст. з'явилася спроба деяких філологів на базі українських західнополіських говорів, поширених на територіях Білорусі та України, створити окрему мову під назвою «*жітвјежа волода, жітвјежа (поліська, заходьшино-поліська)* лытырацька мова». Ініціатором й активним проповідником ідеї цієї писемно-літературної мови був поліщук-письменник М. Шелягович. 13–14 квітня 1990 р. в Пінську відбулася «*Жітвјежа (поліська) штудійно-прахтыцька конфырээнцыя*». Ідея «поліської мови» не мала успіху [61]. Волиняни України її не підтримували із самого початку, і про «ятв'язьку мову» тепер не чути. Граматики «поліської літературної мови» так і не було створено. Окремо стоїть експеримент створення писемної мови одного поселення: білоруський лінгвіст Ф.Д. Климчук переклав на українську західнополіську говірку свого рідного села Симоновичі (Дрогичинський р-н Брестської обл. Білорусі) низку художніх творів, у тому числі «Слово о полку Ігоревім», та «Новий Завіт» (не повністю), який надрукував 2010 р. у Мінську. Не зазначено, з якої мови здійснено переклад.

На ВЕБ-порталі «Коломия» 21.02.2012 р. повідомлялося, що «голова Всеукраїнського товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк вважає, що гуцульська така мова, а не діалект». Стурбована зменшенням кількості носіїв гуцульського діалекту, звуженням території, на якій він функціонує, громадська організація «Поклик нації» в Івано-Франківську запропонувала «гуцульську мову» «ввести... для факультативного навчання з 5-го класу у середніх школах в етнічних гуцульських районах і гуманітарних ВНЗ краю» [8: 3]. Але якоїсь дискусії на тему «гуцульської мови» на Івано-Франківщині не сталося. Вочевидь, прихильники окремої «гуцульської мови» схаменулися і зрозуміли помилковість своїх поглядів.

24 січня 2011 р. телеканал ЗІК повідомив, що голова науково-культурологічного товариства «Бойківщина» Любомир Сікора заявив: «Щоб розвивати свою культуру, діалект треба викладати в школах на державному рівні» [39]. Але на заяви про «кодифікацію» бойківського діалекту ми не натрапляли.

Засвідчено використання в літературі підляських українських говорів (Польща) [36: 400-410], але без намагання створити окрему писемну мову.

Спроби «кодифікації» лексики «русинського язика» не такі численні, як правописно-граматичні. Найбільше «русинських словарів» опубліковано в Закарпатській області, де, зокрема, Дмитрій Поп надрукував в одному томі «Русинсько-українсько-руський и русско-українсько-русинський словарь» [46], а Юрій Чорі — шеститомний «Словарь русинського язика» [63].

Активний пропагандист русинства письменник І. Петровцій про словник Ю. Чорія сказав, що це — «лінгвістичний кодекс русинського народу» [45: 5]. Ю. Чорі — відомий у Закарпатті письменник, етнограф і фольклорист, колишній дисидент. Варто зазначити, що він у свій час закінчив російську гімназію в Мукачевому [47: 406]. Дивно, що П.Р. Магочі та І. Поп цій заслуженій у русинському русі постаті в «Енциклопедії історії та культурі карпатських русинів» не відвели жодного рядка.

Графічна система автора «Словаря» базується на українському алфавіті, однак має свої особливості. Лексикограф чомусь не використовує апострофа, тому після губних приголосних застосовує не «йотовані» голосні, а сполуки **й** + голосна: *обйектив* (т. V, с. 65), *обйідати* (т. V, с. 66), *бйуро* (т. I, с. 114), *вйазальник* (т. I, с. 607). Відображаючи особливості говіркової фонетики, Ю. Чорі доцільно вживає **й** перед **и**: *український* «*український*» (т. VI, с. 246), знак **ь** на позначення м'якості приголосного перед **ы**: *синьый* «синій» (т. VI, с. 39).

Ю. Чорі слушно використовує окремий знак **ѣ** на позначення лабіального голосного звука **і**. Проте він не має засобу передачі йотації та м'якості приголосного перед **ѣ** й недосконало пише, наприклад, «*Терпінячко, ...не стачило ѣв терпіннячка*» (т. VI, с. 170), *Тѣтка* «*тітка*» (т. VI, с. 201), *Феріѣв* (т. VI, с. 304), а можна б для цього використати

літеру **ю** (ю з двома крапками над нею). Непозначення палатальності приголосного перед **ю** може призводити до двозначності написаного. Пор. *путюв замість пютюв* (т. VI, с. 33; стаття *Середньохрестя*).

В авторовій азбуці наявна літера **г**, та у «Словарі» нерідко там, де вона потрібна, надруковано **г**, наприклад: *Авангард* (т. I, с. 10), *Составина, ... фігля* — єнна из составин народного фольклора (т. VI, с. 87) (можливо, це друкарські помилки).

Будь-який поважний словник має ґрунтуватися на чітких засадах, зокрема кожне реєстрове слово потрібно засвідчувати його вживанням у літературі або в живому мовленні певної території з точністю до населеного пункту. Лише в поодиноких випадках автор покликається на твори інших осіб, зокрема І. Петровція (наприклад, у статті *Шаниц* — т. VI, с. 370), Й. Лемка (наприклад, у статті *Черешня* — Т. VI, с. 356). У «Словарі» Ю. Чорі є навіть покликання на Марка Бараболю (І. Рознійчука) з Рахівщини, якого ідеологи русинства називають «українофілом» [47: 84]. Між іншим, лексикограф самовільно робить його **ю**-кальником. Залучений матеріал із чужих праць потребує старанного вивчення, щоб уникнути неточностей у тлумаченнях лексем. Наприклад, Ю. Чорі в контексті, взятому із твору І. Петровція — *який-ись сиротюк... почав рвати грушки* — слово *сиротюк* пояснює: «сиротюк (бідний хлопчина)» (т. VI, с. 39). На Іршавщині *сиротюк* має семантику: 1. «хлопець-сирота»; 2. «підліток» (зневажливо). Пор. *сиротюк* «хлопець-сирота» [54: 330].

Треба думати, що Ю. Чорі за основу словника взяв лексику свого рідного села Зубівка (Фогараш), тому його «Словарь», природно, відбиває далеко не все багатство живої мови закарпатців, бо одна людина в короткий термін цього зробити не спроможна. Вочевидь, і лексика говірки Зубівки не охоплена повністю. У «Словарі», наприклад, є вокабули *Щеня, Щенятко, Щенячий* (т. VI, с. 400), але нема дієслів *щенитися, ущенитися*, наявний іменник *Щіня*, при якому подано переклад «щіня» (т. VI, с. 402), хоч така лексема відсутня в українській літературній мові (потрібно — «хрестини» [62: 435]), проте немає *щєний* «хрещений» (пор. *щєнный* «надто чемний, делікатний, доброзичливий» [54: 427]).

Але й поза цим «Словарь» Ю. Чорі не може бути адекватним джерелом для ознайомлення з лексичними скарбами мовлення закарпатських українців (русинів — у термінології прихильників відповідної ідеології). Ю. Чорі в «Перидньому слові» пише: «Повім лем ото, ош сись СЛОВАРЬ РУСИНСЬКОГО ЯЗЫКА є творчеськым отвітом тым представникам русинських обществ нашего края, котрі многі роки вже кричать «треба, треба», а тлумачный словарь Николая Грицака щи й досі не выдали... Словарь розчитаний на живу бесіду. Тому вміщені в ньому не лем чисто русинські слова, но й даякі інші, узяті з руського, мадярського, словацького, чеського, украинського и других языкув, што прижилися в нашому крайи, котрый трывалый час перебував пуд властьов таких держав, як Австро-Мадярщина, Мадярщина, Чехословакия, Со-

вітський Союз, Україна. Крім того, є ще й «инострани слівця» типу «демократія», «менталітет» і їм подібні, без яких не обходиться бесіда майже ни єдного культурного челядника. Были такі, котрі совітовали обыйтися без «иностранных слів», уживати лем чисто русинські. Айбо я сторонник тої думки, ош мы, русины, не глупіші за инших жителів планети, и маєме розуміти й знати не лем свуй материнський язык, но й лексику довколишнього вченого світу, вбы могли свобудно ділитися думками будь-де и з будь-кым, як руни з руными» (Т. I, с. 5–6, 7; літерою \bar{y} в першому томі Ю. Чорі позначав лабіальний \bar{y}).

Мусимо наголосити, що М. А. Грицак був переконаним українцем, завжди користувався українською літературною мовою, і згадувати його в контексті русинства — гріх.

Наведені цитати з «Периднього слова» яскраво демонструють застосування на практиці концепції «русинського языка» і «кодифікацію» його в розумінні адептів русинства. Текст насичений словами й конструкціями, не притаманними мовленню звичайних закарпатців: *отвіт* замість *удповідь* (*выдповідь*); *досі* замість *дотипирь*; *розчитаний*; *прижилися* зам. *прискіпилися*, *приялися*; *трывалый час* зам. *довгый час*; *крім* зам. *крўм*, *окрем*; *є ищи й иностранні слівця* зам. *суть(сут) чужі слівця*; *не обходиться* зам. *не може, не годна ся обыйти*; *совітовали* зам. *радили, раяли*; *уживати* зам. *хосновати*; не глупіші за *инших* зам. *уд(выд) других* та ін.

На титульній сторінці «Словаря» Ю. Чорі зазначив: «Самовидав». А що він має на увазі, треба здогадуватися, бо в реєстрі його словника відповідної вокабули немає. Вочевидь, автор викував лексему-відповідник до української розмовної *самвидав* — «самостійне (без участі видавництва) тиражування літературних, публіцистичних і т. ін. творів для їх нелегального поширення» [11: 1097]. Відповідно до системи закарпатського діалекту, друга частина складного слова мала б бути *-видав* або *-уда*в (дієслівний корінь *выда-ти* або *уда-ти* «відати»), бо *-видав* може асоціюватися з дієсловом *видати* «бачити» або діалектним прислівником *видав < вїдай* «мабуть, напевне».

«Словарь» Ю. Чорі перенасичений лексичними елементами, не притаманними середньозакарпатським говіркам, особливо — запозиченнями з російської та української літературної мов, і то словами, які мають повноцінні відповідники (часто не один, а декілька) в закарпатському діалекті.

Наприклад, у реєстрі «Словаря» зафіксовано питомі дієслова *пам'ятати* (т. IV, с. 641), *т'ямити* (т. VI, с. 202) «пам'ятати», але автор ще додає російнізм «помнити... — пам'ятати» (т. V, с. 186). До *фірля* (т. VI, с. 305) автор узаконює як синонім російське *шутка* = *фірля* «жарт» (т. VI, с. 305), але ж, як відомо, *шутка* в Карпатах має семантику «сережка на вербі, вербова гілка з сережками». Пор. і в Ю. Чорі: «*Шутка* = *мицька* = *ціцушка* — освячена вербова галузка» (т. VI, с. 398). Лексикографові замало тутешніх назв *пішак*, *пішник* та ін. «стежка», і він у «Словарі» додає російське слово *тропа* (т. VI, с. 193).

Услід за Ю. Чорі, непоінформований читач може подумати, ніби русизм «*Скопом* — скопом: *Трудилися* не в *отдільности*, а *скопом* (т. VI, с. 55) — закарпатське слово. Хіба мало для позначення цього поняття тутешніх питомих лексем *разом*, *уєдно*, *ворохом*, *уворосі*, *уракаши*? Невже є необхідність до назв *прапор*, *фана*, *застава* додати ще й російську *флаг* (т. VI, с. 308), а до *корчма* — *кабак* (т. III, с. 8) і т. ін., і т. ін. У звичайному народному мовленні *пожалуй* — це форма другої особи однини наказового способу дієслова *пожаловати* «пожаліти». Ю. Чорі увів у реєстр російське вставне слово *пожалуй* і залишив фактично без перекладу або тлумачення: («*Пожалуй* — пожалуй (вставне слово)» — т. V, с. 7). Можна б коментувати, наприклад, такі взяті з російської мови або із суржику такі лексеми, як *Грузити* (т. I, с. 12), *Гутарити* (т. I, с. 935), *Да* (т. I, с. 952), *Жатва* (т. II, с. 50), *Обиліє*, *Обильный*, *Обильно* (т. V, с. 619), *Пожухлый* (т. V, с. 14), *Самонаблюденіє* (т. VI, с. 17), *Сопруг* = *супруг* (т. VI, с. 86), *Спуганый*, *Спугано*, *Спугати*, *Спугнути*, *Спугнутый*, *Спуговати* (т. VI, с. 110), *Травлений*, *Травля* (т. VI, с. 186), *Тронуті* (т. VI, с. 193), *Тряпйю*, *Тряпка*, *Трясина* (т. VI, с. 196), *Уплывати* «відпливати» (т. VI, с. 262), *Хахоньки* (т. VI, с. 320). І цьому рядові «ність конца». За останні роки дуже зросли темпи суржикізації мовлення і закарпатців, особливо в молодіжному середовищі. Поза бажанням Ю. Чорі його «Словарь» може сприяти цьому негативному процесові, що руйнує лексичну (й не лише її) систему закарпатського діалекту, яка склалася віками.

Елементи суржику ховаються і в семантизації деяких питомих слів: *Жати* «1) збирати збіжжя ... 2) *давити*» (т. II, с. 51), *Жаття* [!] «1. жатва ... 2. *стискання*» (т. II, с. 50) та ін.

Суржик спостерігається і в екземпфікаціях: «*Бутончик* ... *На Божьх ружах уже показалися* [говірково — *указалися* — В. Н.] *маленькі бутончики* [пор. говіркові *пуниць*, *пупчик* «пуп'янок» — В. Н.] *будущих цвіткѹв* [говірково — *косиць*, *косичок* та ін. — В. Н.] (т. I, с. 191), «*Тропинка*... — *тропинка* (зменшене від *тропа*): *Ишли гуськом по узкѹв тропинци*» (т. VI, с. 193), «*Тест*... *Знакомився из содержанійом предложеного му теста*» (т. VI, с. 171).

Автор нерідко закарпатське слово пояснює українським ненормативним відповідником без тлумачення або із тлумаченням у дужках. Наприклад, «*Бужений*... — *бужений* (копчений)» (т. I, с. 176). «*Булгарь*... — *булгар* (овочівник)» (т. I, с. 179), «*Вонь*... — *вонь*» (т. I, с. 672; нормативно — *сморід*), «*Гурка*... — *гурка* (ковбаса з рисом та м'ясними відходами [!] — печінкою й кров'ю)» (т. I, с. 928; насправді — «різновид ліверної ковбаси»), «*Палюх*... — *палюх* (жмут підпаленого клоччя)» (т. V, с. 639), «*Щіня*... — *щіня*» (т. VI, с. 402; нормативно — «хрестини»).

Такий шлях пояснення лексем іноді призводить до неадекватної інтерпретації значення діалектного слова. Наприклад: «*Буженина*... — *буженина*» (т. I, с. 175; нормативне *буженина* — «особливим способом приготовлена свинина» [57 I: 250], а в Закарпатті — «копчене м'ясо

будь-якої тварини»), «Тўчка... — тїчка (футляр у косаря для точильного каменя)» (т. VI, с. 202; треба — «кушка», а тїчка в українській літературній мові має значення: «1. згряя собак із сукою або згряя вовків із вовчицею; 2. Період статевої активності у самиць ссавців» [57 X: 150]!), «Солонина... — 1. солонина...» (т. VI, с. 83; українське літературне солонина — «засолене про запас м'ясо» [57 IX: 541]) «Сало... — 1) сало: а) солонина... б) жирові відкладення в тілі тварини біля кишечника» (т. VI, с. 13; про солонину сказано вище; те, що в Закарпатті називають сало, в українській літературній мові іменується здір, род. відм. здору «внутрішнє сало» [57 III: 542]). Пор. ще: Холод... 1) холод а) стужа 5) як душевний стан 2) як констатація (т. VI, с. 329; в українській літературній нормі холод — насамперед «низька температура навколишнього середовища (повітря, води тощо)» [57 XI: 113-114]; у закарпатському говорі холод — це «прохолода, холодок; місце в тіні, затінок»: а літературне стужа, розм. — «сильний холод, мороз» [57 IX: 801]). Пор. ще: «Соболеня... — соболеня (зменшене від соболь)» (т. VI, с. 77; насправді соболеня — «маля соболя» [Там само: 433]). «Совеня = совиня, совеня (зменшене від сова)» (там само; насправді совеня — «маля сови» [Там само: 434]).

На жаль, у «Словарі» немає стилістичних ремарок (зокрема при лексемах вульгарного характеру), вказівок на частоту вживання слова та ін. Розроблення семантики слова часто підміняється зауваженнями про зміст контексту, в якому воно подано як приклад. Пор.: «Ружа... 1) ружа (квітка взагалі)... 2) порада, повчання... 3) констатація...» (т. V, с. 1674), «Челядь... 1) челядь (люди), збірне... 2) як побажання... 3) як констатація...» (т. VI, с. 354).

Мабуть, Ю. Чорі, коли працював над «Словарем» заглядав до академічного «Словника української мови» в 11 т. Пор.: «Цапиха... цапиха: Зробив из дерева сякий-такий хлўвок для цапихы й двох її діточок» (т. VI, с. 337) і «Цапиха... розм. Самка цапа: коза. Та й засіяв лан цапок Для цапихи і діток (Стельмах, Колосок.1959, 43)» [57 XI: 180].

Великою вадою «Словаря» Ю. Чорі є те, що в ньому «гачкы-ударенія над словами ставляться лем у тых случаях, коли вни мінявут содержание слова» («Перидньое слово», т. I, с. 6). А звідки користувач знатиме наголошування решти лексем, особливо діалектне акцентування, яке має свою специфіку, наприклад: *на́рӯд* «народ», *на́каз* «проповідь», *ро́сказ* «наказ», *пóсціль* «ліжко», *ранéный* «поранений», *воротá*, *римінь*, *я́гня*, *гра́блі*, *но́шіня*, *Знисіня* «Вознесіння», *язык* (род. відм. *язы́ка*) та ін.?

Ю. Чорі здійснив велику працю і надрукував досі найбільшу кількість закарпатської діалектної лексики, але відзначені вище вади «Словаря русинського язика», усупереч волі автора, об'єктивно не сприятимуть збереженню неповторності закарпатського діалекту української мови. Вони можуть дезорієнтувати непосвячених щодо справжнього, питомого в ньому та неорганічного, запропонованого автором як літературного русинського, і призвести до руйнації цієї перлини української мови.

Ю. Чорі зробив би добру послугу культурі рідного краю і збагатив би науку, якби переробив свій словник, усунувши з нього все непритаманне лексиці говорів Закарпаття (зокрема й говірці його рідної Зубівки — Фогараша) — матеріал, залучений із української літературної мови, взятий із російської мови та з міського суржику.

Отже, впродовж майже 20 років точаться розмови про «кодифікацію русинського языка», але досі не створено адекватної (не кажемо вже про наукову) граматики, ні кваліфікованого словника задуманої мови. Причиною цього є не тільки те, що до ідеології русинства не пристали визнані лінгвісти із теренів, які її проповідники вважають своєю базою, але й те, що сама ця ідеологія вийшла не із внутрішнього етнічно-мовного середовища, а була привнесена ззовні (колись це дослідники з'ясують до кінця). Вона має яскраво виражений політичний характер і паразитує на любові населення карпатського регіону до всього оригінального (насамперед — мови), що є в його житті (особливо — духовному). Політичність ідеології русинства, на жаль, не розглядали поодинокі авторитетні і знані творчі особистості з регіону Карпат, щирі патріоти своїх країв.

Серед активних пропагандистів русинства виявляється й кілька осіб, що колись належали до так званого москвофільства, починали свій шлях як російськомовні письменники, «русинською» мовою не писали, та їхні нащадки. Варто додати, що серед активних проповідників русинства виступили колишні компартійні діячі в Закарпатті [47: 239, 251, 409], які за радянських часів навіть не натякали, ніби вони неукраїнської національності, не те щоб заявляли, що вони русини — М. Макара, М. Шарга та І. Мигович (знаний у свій час тим, що плямував Греко-католицьку церкву у краї, до насильної ліквідації якої у 1949 р. тут належало понад 80% місцевого люду).

Створення одної спільної літературної «русинської» мови на основі попередньо скомпонованих кількох мов — це фантазія нефахівців, які тільки морочать людям голови, роблячи чужий лінгвоексперимент над українцями Карпат.

Парадокс, але на віртуальну «русинську мову» поширюється дія Закону України «Про засади державної мовної політики» (№ 5029 VI), що набув чинності 10.08.2012 р. [19]!

Абсолютна більшість східнослов'янського населення Карпат, яке активісти відповідного етно-політичного напрямку трактують як русинське, живе на території Закарпаття — складової частини Української Держави. За переписом 2001 р. людинність Закарпатської області становить 1 254 600 осіб, із них українців — 1 010 100 людей. Число носіїв закарпатського діалекту в Україні — близько 900 000. Кількість їх зростає. Русинами себе ідентифікувало близько 10 000 осіб, отже мізерний відсоток від усього населення.

На жаль, найновіших відомостей про кількість громадян Словаччини, які вважають себе представниками русинської — окремої від

української національності, у нас немає. Відривання від східнослов'янсько-українського коріння людей у Словаччині може лише прискорити процес асиміляції їх державним народом, зруйнувати єдине, суцільне підкарпатоукраїнське діалектне середовище, перервати мовно-етнічні зв'язки із закарпатськими русинами-українцями.

Представники політичного русинства в Закарпатті галасують про якусь «українізацію» закарпатців і заплющують очі та затикають вуха, ніби не бачать і не чують, як духівництво Московського Патріархату наступає на одну з найоригінальніших ознак духовної культури закарпатців — місцеву вимову церковнослов'янських текстів, нав'язуючи російську орфоєпію [59: 48-85, 119-120 та ін.], береться замінювати оригінальну місцеву мелодіку в церковних відправах [Там само: 84; 57; 13], вносить зміни в архітектуру середньоевропейського типу храмів Закарпаття, побудованих у XVIII—XX ст. тощо.

Прив'язаність до говірки, говору, особливо в діалектному середовищі, — природне явище. Власне любов до рідної, національної мови й починається з любові до рідної говірки. Про важливість материнської мови, внутрішню потребу її збереження, про любов до неї пристрасно й переконливо писав львівський письменник Роман Дідула в «Літературній Україні» в 1995 р. [22: № 22-24] На його статтю схвально відгукнулося багато літераторів із різних теренів України. Знаний письменник В. Шевчук, зокрема, сказав: «...Гадаю, незле було б на уроках українознавства чи в учнівсько-студентських науково-просвітних гуртках запровадити вивчення свого діалекту, особливо в тих краях, у яких вони ще збереглися сильно» [Там само: №23]. Сам Р. Дідула акцентував, що «цивілізовані народи знають ціну скарбів, захованих у говорах, і тому поставили їх під захист державних законів. У Німеччині, наприклад, ще й громадські організації взяли діалект під свою опіку... Саме через сфери, де говірки зазнають найбільшої руйнації — школу, телебачення, радіо, газети — відкрито найбільше можливостей для їх збереження. Телебачення, радіо могли б вести окремі програми на діалекті, насамперед ті, що стосуються села, традицій, хотілося б також бачити газети на діалектах або хоча б окремі сторінки... Якби священники у проповідях вживали говірку, то не лише прислужилися б збереженню говорів, їхнє слово стало б доступнішим, ближчим людям» [Там само: №24].

Відчуття соціально-мовного дискомфорту без материнського діалекту, прагнення зберегти його як знаряддя спілкування між відповідними великими чи меншими групами населення певної території, намагання використовувати говір як засіб самовираження та самоідентифікації, інстинктивне побоювання втратити його, намагання оберігти його від занепаду та зникнення може мати різні вияви — *від* принципового вживання діалекту (говору) в спілкуванні зі «своїми» на малій батьківщині і в говірковому чи національному літературно-мовному середовищі *до* вимоги надання діалектові статусу окремішньої літературної мови або близького до літературно-писемного.

Де говіркове середовище виразне й активне, досі практикується, зокрема в школах, діалектно-літературномовна диглосія. Наприклад, на уроках у школі діти відповідають літературною нормою, а між собою на перервах спілкуються говіркою. Шкода, що цього явища ніхто ще не вивчав. Ми самі протягом усього життя в закарпатському діалектному середовищі й поза ним (навіть у Києві в неофіційній обстановці) із земляками спілкуємося рідним верхньонадборжавським (північно-марамороським) говором.

Плідність зв'язків літературно-писемної мови з діалектами як живильним середовищем в науці є вже старою аксіомою [27: 22-26; 3: 19]. Особливе місце діалектні елементи посідають у художній літературі [20]. Спостерігаються навіть спроби використати говір у ролі літературно-художньої мови [Там само: 147-189]. Повного схвалення заслуговує вивчення рідного говору в одній із шкіл Гуцульщини, бо «така практика сприяє збереженню діалекту..., формує оцінку говору не лише як ... не забороненого, а й як важливого і престижного засобу комунікації»².

За часів тоталітаризму діалектизми в художніх текстах уживано порівняно обмежено, культивувалася «рафінована» літературна мова. В умовах незалежної демократичної України вживання діалектизмів нічим не обмежується. Їх часто використовують письменники, журналісти. Але поява поодиноких художніх творів, скомпонованих на діалектному субстраті, не може задовольнити людей, які бажають збереження материнської мови в усій повноті. Однак не можна допускати конфлікту між діалектною мовою та національною літературною. Для етносу вони потрібні обидві, неначе два крила для літання. Літературна мова об'єднує всіх членів нації в одно ціле, в неповторний етнос, а діалекти в сукупності — жива історія етнічної мови та живильне джерело писемної норми, величезне культурне надбання, успадковане від пращурів. Художня творчість діалектом повністю допустима, та немає нагальної потреби вводити говірки в усі мовні стилі.

Для запису українського діалектного мовлення не треба вигадувати правила орфографії, відмінні від нормативних. Коли ж у діалекті є фонemi, відсутні в літературній мові, доцільно використовувати знаки (літери), що їх вживають фахівці для записів українських говіркових текстів. Наприклад, для записування тексту, що komponується середньозакарпатським діалектом, варто вживати букву *ǰ* для позначення лабіального звука (фонemi) *ǰ* (для передавання «йотованого» *ǰ* та позначення м'якості попереднього приголосного можна додати *ǰ̣* : *ǰ̣ǰ* «й̣», *прин̣ǰс* «приніс»), літеру *ы* на позначення голосного заднього ряду низького піднесення, поєднання *іе* застосовувати для показу дифтонгічного характеру звука в північному наріччі тощо.

² Гриценко П.Е. Диалекты в современной языковой ситуации Украины// Исследования по славянской диалектологии. — Вып. 15: Особенности сосуществования диалектной и литературной форм языка в славяноязычной среде. — М., 2012. (Отд. оттиск. — 42 с.). — С. 38.

Про екологію національної літературної мови дбає держава (стаття 10 Конституції України) та наукові установи, що пильнують чистоту мови, створюють академічні словники різного типу, нормативні граматики тощо [24].

А як же з екологією говірок, говорів та діалектів? Ніякого захисту вони не мали й не мають. У різних проектах мовного законодавства, що надсилалися до Інституту української мови НАН України, ми, будучи директором його, регулярно пропонували додавати щось на зразок: «Держава сприяє збереженню й вивченню народних говорів...». Після цього подібні фрази трапляються в проектах різних авторів законів про мову (мови) в Україні, а в Указі Президента України В. Ющенка Про концепцію державної мовної політики серед завдань її визначено «збереження та вивчення діалектів української мови»³.

Українські говори є предметом уваги дослідників вже понад 150 років. Проте досі ніхто з науковців не виступив на захист діалектного середовища, збереження українських говірок від цілковитого занепаду. Як зазначалося, лише недавно письменники і ширша громадськість публічно заговорили про проблему. Ми глибоко переконані, що настала пора створити громадське освітньо-наукове об'єднання *Товариство шанувальників (і захисників?) українських діалектів (діалектного слова)*, основною метою якого було б плекання свідомої любові громадян до рідних діалектів, говорів, говірок як органічних і невід'ємних частин єдиної української національної мови. Замість параду «нормативних», «кодифікаційних» граматик і словників фахівці мають створити науково-популярні праці про конкретні діалекти, укласти діалектні лексикони, заохочувати громадян до засвоєння та активного вживання рідних говорів, закликати їх до записування усної народної творчості, збирання лексичних та фразеологічних скарбів народу тощо. Так зберігатиметься і єдність нації, і неповторність її складових частин, зникне загроза глототомії (поділу мови). Не потрібно створювати кафедри русинських мов, літератур, а у відповідних вищах необхідно читати великі спецкурси, присвячені конкретним діалектам і регіональним літературам.

Діалектних утворень стосується багато з того, що стосується і мови взагалі, особливо до так званих малих мов із погляду еколінгвістики [61: 16-18]. Однак до діалектів державної мови не можна застосовувати Європейську хартію регіональних мов або мов меншин [24: 343].

На носіїв діалектів, говорів і говірок можна поширити основні права, що їх передбачає «Всесвітня Декларація лінгвістичних прав» для носіїв різних мов.

Сподіваємося на формування української екодialeктології та соціодialeктології і запрошуємо колег до дискусії.

³ Урядовий кур'єр. — № 36 (4187) від 25.02.2010.

1. *Атанасов В., Дейкова Хр.* и др. Български етимологичен речник. — Т. VI. — София, 2002. — 886 с.
2. *Бача Ю., Ванат І., Ковач Ф., Чума А., Штець М.* До сучасних проблем нашого культурно- національного життя. // Додаток до газети «Нове життя», ч. 24/1992. — 12 с.
3. *Бевзенко С.П.* Українська діалектологія. — К., 1980. — 246 с.
4. *Белєй Л.О.* Русинська мова в Сербії та Хорватії // Українська мова: енциклопедія. — Вид. 3-є, зі змін. і доп. — К., 2007. — С. 588 — 589.
5. *Бернштейн С.Б., Илич-Свитыч В.М., Клепикова Г.П., Попова Т.В., Усачева В.В.* Карпатский диалектологический атлас. — М., 1967. — 271 с. + 212 карт.
6. *Біленькій.* Старша руська письменность на Угорщинѣ. — Унгварь (Ужгород), 1907. — 16 с.
7. *Бокшай Е., Ревай Ю., Брацшайко М.* (ред.) *Magyar guszín szótár—мадярсько-руський словарь.* — Ужгород, [1928]. — 516 с.
8. *Бондар Т.* Відкритий лист ГО «Поклик нації» українцям «Гуцульська мова (діалект) на межі зникнення» // Дзвони нації. — 2011, липень. — № 5 (14).
9. *Бородина М.А.* Современный литературный ретороманский язык Швейцарии. — Л., 1969. — 231 с.
10. *Бородина М.А., Сухачев Н.Л.* Ретороманские языки // Лигнвистический энциклопедический словарь. — М., 1990. — С. 410.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К., Ірпінь, [2001]. — 1426 с.
12. Великое освящение воды на реке Уж 19.01.2009 г. DVD Video.
13. *Виноградов В.В.* Русский язык (грамматическое учение о слове). — М.; Л., 1947. — 784 с.
14. *Волошинь А.* Методическа граматика карпато-русского языка для народных школъ. Ч. II — Ужгородъ, 1919. — 96 с.
15. *Волошинь А.* Методична граматика карпато-русского языка для низших клас народных школъ. — Выд. IV. — Ужгород, 1924. — 111 с.
16. *Волошинь А.* Читанка для руськоѣ молодежи. — Ч. II. — Выд. III-ое. — Ужгород, 1925. — 273 с.
17. *Ганудель З.* Поспішиш — людей насмішиш / Додаток до газети «Нове життя», № 41/1994. — 16 с.
18. *Гарайда Ивань.* Грамматика руського языка. — Унгварь [Ужгород], 1941. — 143 с.
19. Голос України. — № 146 (5396). 10.08.2012. — С. 3.
20. *Грещук В., Грещук В.* Південно-західні діалекти в українській художній мові. Нарис. — Ів.-Франківськ, 2010. — 309 с.
21. Декларация зо святочного выголошїня кодїфикації русинського языка на Словеньску // *Magocsi P.R., ed.* A New Slavic Language is Born. The Rusyn Literary Language of Slovakia. — New York, 1996. — P. X.
22. *Дідула Р.* Учїмося, брати мої... Слово за материн говір // Літературна Україна. — 1995 р. — № 22, 9 червня. — С. 1, 4.; — № 23, 16 червня. — С. 8; № 24, 23 червня. — С. 8.
23. *Дуличенко А.* Письменность и литературные языки Карпатской Руси (XV—XX вв.). — Ужгород, 2008. — 904 с.
24. Екологія мови і мовна політика в сучасному суспільстві. / Збірник наукових статей. — К., 2012. — 376 с.
25. *Жаткович Ю.* Етнографическій очерк угро-русских / Комплексне видання. (упоряд. О.С. Мазурок) — Ужгород, 2007. — 391 с.
26. *Желеховский Е., Недільский С.* Малорусско-німецкий словарь.— Львів, 1886. — Т. I — II. — 1122 с.
27. *Жилко Ф.Т.* Нариси з діалектології української мови. — К., 1955. — 314 с.
28. *Капраль М.* Подкарпатское Общество Наук. Публикації: 1941—1944. — Ужгород, 2002. — 173 с.
29. *Карацїћ В.С.* Српску рјечник / 4-о државно изд. — Београд, 1935. — 880 с.
30. *Карский Е. Ф.* Русская Правда по древнейшему списку: введение, текст, снимки, объяснения, указатель авторов и словарного состава. — Л., 1930. — 114 с.
31. *Климентїй Зіновїїв.* Вірші. Приповісті посполиті / Підготовка тексту І.П. Чепіги... — К., 1971. — 391 с.
32. *Колессар Ю.* История русского народного мена / Пририхтала Н. Дудаш. — Нови Сад, 1996. — 248 с.

33. *Костелник Гавриїл*. Проза на бачванско-сримским руским литературним языку. — Нови Сад, 1975. — 375 с.
34. Краєзнавчий словник словник русинів-українців. Пряшівщина. — Пряшів, 1999. — 498 с.
35. *Левченко М.* Заметка о русинской терминологии // Основа. — 1861. — № 7. — С. 183 — 186.
36. *Лесів М.* Українські говірки у Польщі. — Варшава, 1997. — 496 с.
37. *Магочій П.Р., Поп І.* Енциклопедія історії та культури карпатських русинів. — Ужгород, 2010. — 849 с.
38. Материнський язык. Писемниця русинського языка. — Мукачево, 1999. — 98 с.
39. Матеріали в Інтернеті під заголовком: Замість російської на Львівщині хочуть вчити бойківську мову. zik.ua/ua/news/2011/01/24/268382.
40. *Мушинка М.* Семінар для «избранных». З приводу «Першого русинського языкового конгреса» у Бардіївських Купелях. — Пряшів, 1992. (Додаток до газети «Нове життя». — № 49 / 1992 р. — 24 с.)
41. *Німчук В.* Іштван Удварі — історик української мови // In memoriam István Udvari (1950–2005). Матеріали конференції пам'яті Іштвана Удвари... / Под ред. А. Золтана. — Nyiregyháza, 2011. — С. 39–44.
42. *Панькевич І.* Граматика руського языка для шкіл середних и горожанських / Третье перероблене и доповнене видання. — Прага, 1936. — 205 с.
43. *Панькевич І.* Нарис історії українських закарпатських говорів. — Ч. 1: Фонетика. — [Прага, 1958]. — (Acta Universitatis Carolinae. Philologica I. — 1958). — 131 с.
44. *Петровіч І.* Русинський граматичний анонізм // Петровіч І. Йсе — есе. — Ужгород, 2007. — С. 66 — 70.
45. *Петровіч І.* Лінгвістичний кодекс языка русинського народа // *Чорі Ю.* Словарь русинського языка. — Ужгород, 2009. — Т. 6. — С. 414.
46. *Поп Дмитрій.* Русинсько-українсько-руський и русско-украинско-русинский словарь. — [Ужгород, 2007]. — 311 с. Виданий під грифом: Carpatho-russian Ethnic Research Center USA — Карпато-русский этнологический исследовательский центр США.
47. *Поп І.* Енциклопедія Подкарпатської Руси. — Ужгород, 2006. — 411 с.
48. *Потебня А.А.* Из записок по русской грамматике. Т. 3: Об изменении значения и заменах существительного. — М., 1968. — 551 с. (С. 24–36)
49. Правила русинського правопису. — Пряшів, 1994. — 133 с.
50. *Робинсон А.Н.* Литература Древней Руси в литературном процессе Средневековья XI — XIII вв. / Очерки литературно-исторической типологии. — М., 1980. — С. 219–241.
51. Руснацький світ / Науково-популярний збірник. — Ужгород, 2003. — Т. 3. — 121 с.
52. Руснацький світ / Науково-популярний збірник. — Ужгород, 2008. — Вип. [!] 4. — 246 с.
53. Русинський язык / Redaktor naukowy Paul Robert Magocsi. — Opole, 2004. — 374 с.
54. *Сабадош І.* Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. — Ужгород, 2008. — 478 с.
55. Светлое Христово Воскресение. Пасха / Свято-Николаевский женский м-рь, г. Мукачево, 2009 г. DVD Video (19 апреля 2009 г.)
56. *Сидор Дмитрій.* Граматика русинського языка для русинів України, центральної Європи и Америки / Кодифікована в грудні 2002 р. Научні розробки велися з 1990 р. — Ужгород, 1996–2005 [!]. — 264 с. + 52 с.
57. Словник української мови: в 11 т. — К., 1970–1980.
58. *Толстой И.И.* Сербско-хорватско-русский словарь. — М., 1958. — 1169 с.
59. *Хланта І.* Рідна мова — дар Божий. — Ужгород, 2012. — 192 с.
60. *Цыхун Г.* Пра заходнепалескую літаратурную мікрамову (праект М. Шэляговіча) // Цыхун Генадзь. Выбраныя працы: беларусістыка, славістыка, арэальная лінгвістыка. — Мінск, 2012. — С. 288–294.
61. *Цыхун Г.* Славянскія мовы ў святле экалінгвістыкі. — Мінск, 1998. — 24 с.
62. *Чопей І.* Русько-мадярський словарь. — Будапешт, 1883. — 444 с.
63. *Чорі Ю.* Словарь русинського языка. В 6 т. — Ужгород: «Самовидав», 2001–2009.
64. *Чучка П.* Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. — Львів, 2005. — 702 с.

65. *Штець М.* До питання «русинської» літературної мови. — Пряшів, 1992. — 16 с.
66. *Штець М.* Українська мова в Словаччині (Соціолінгвістичне та інтерлінгвістичне дослідження). — Prešov, 1996. — 255 с.
67. *Штець М., Муличак Ю.* Аналіз норм правопису так званої русинської мови. — Пряшів, 1992. — 16 с.
68. A Nyagovai Postilla. Alekszej Petrov szövegkiadásának faksimiléje... A kötet szerkesztette... Zoltán András. — Nyíregyháza, 2006. — LXXIV + 226 с.
69. *Bunganič P.* Slovensko-ukrajinský slovník. — Bratislava, 1985. — 674 с.
70. *Fontanski H., Chomiak M.* Gramatyka języka łemkowskiego. — Katowice, 1999. — 188 с.
71. *Gerovskij G.* Jazyk Podkarpatské Rusi // Československá vlastivěda. — Sv. III. — Praha, 1934. — S. 429 — 442.
72. *Gerovský J.* Южнокарпатское название руснак и его западнославянские соответствия // Československá rusistika. — Praha, 1957. — № 3. — С. 429 — 442.
73. *Glonar J.* Slovar slovenskega jezika. — Ljubljana, 1936. — 496 с.
74. *Jungmann J.* Slovník česko-německý. — D. III. — Praha, 1837. — 974 с.
75. *Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W.* Słownik języka polskiego. — T. V. — Warszawa, 1912. — 827 с.
76. *Magocsi P.R.* Rusinska jazyková otázka znova nastolena // Magocsi P.R., editor. A New Slavic Language is Born. The Rusyn Literary Language of Slovakia. — New York, 1996. — P. 15 — 40.
77. *Reczek S.* Podręczny słownik dawnej polszczyzny. — Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968. — 934 с.
78. *Skok P.* Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. — Zagreb, 1973. — Kn. 3. — 691 с.
79. Slovník jazyka staroslověnského. — Praha, 1966. — D. I. — 853 с.
80. Slovník slovenského jazyka. — Bratislava, 1963. — III d. — 907 с.
81. *Trávníček F.* Slovník jazyka českého / 4-é, přeprac. a dopln. vydání. — Praha, 1952. — 1799 с.
82. *Volosin A.* Gyakorlati kisorosz (ruthén) nyelvтан. — Ужгород, 1907. — 200 с.

Стаття надійшла 11.04.2013.

Vasyl Nimchuk

Kyiv

**DO THEY «CODIFY» THE NEW LITERARY LANGUAGES?
SAVE AND PROTECT THE UKRAINIAN DIALECTS!**

In the article a discussion goes about attempts to create the separate literary languages in Ukraine and out of her limits on the base of dialects, that in philology confess as Ukrainian. Somebody tries to use his likes to different patois as one of his political aims. As an alternative creation of new writing languages somebody suggests to create an international educational and scientific Society for admirers and defenders of such Ukrainian dialects.

Keywords: rusyny, Ruthenian language dialect, Ukrainian dialects, literary language, language norm.